

LÄSNING AV TRYCKTA BÖCKER ÖKAR BLAND UNGA

ELISA TATTERSALL WALLIN, TOBIAS CARLSSON OCH
DAVID GUNNARSSON LORENTZEN

Sammanfattning

I det här kapitlet undersöker vi bokläsning i Sverige under 2021. Vi jämför läsning av de tre olika formaten tryckta böcker, ljudböcker och e-böcker i olika grupper. Vi studerar också högläsning för barn, samt varifrån människor får tag på sina böcker. Den nationella SOM-undersökningen för 2021 visar att läsning av alla tre bokformaten har ökat under året, vilket skulle kunna bero på pandemin. Särskilt intressant är att andelen unga vuxna 16–29 år som läst tryckta böcker har ökat tydligt sedan 2020. Samtidigt ser högläsning för barn ut att ha minskat något under 2021. Under pandemiåren 2020–2021 har färre personer köpt böcker i fysisk bokhandel, och andelen som lånat tryckta böcker via bibliotek minskade också under 2021. Inköp via nätbokhandel har ökat, och något fler har också lånat digitala böcker via bibliotek eller strömmat dem via prenumerationstjänster. I kapitlet resonerar vi kring årets förändringar och vad de kan bero på.

Under pandemisommaren 2021 rapporterade *TT* att bokförsäljningen i Sverige ökade med rekordfart. I branschtidskriften *Svensk Bokhandel* kunde man läsa att bidragande orsaker till försäljningsökningen troligen var corona-restriktionerna och att svenskarna "hemstrade" i större utsträckning, vilket antogs bidra till att fler handlade böcker under sommaren. I artikeln uttalade sig Mattias Fyrenius, vd för Bonnierförlagen, som sa att branschen och Bonnierförlagen aldrig har sålt så många böcker tidigare som under första halvåret av 2021 (Lönner, 2021). Det är intressant att i ljuset av detta undersöka om det går att se att också läsningen har ökat.

Ljudböcker har blivit allt mer populära under senare år. Men det som stack ut under 2021 var att även försäljningen av tryckta böcker ökade. Enligt bokförsäljningsstatistiken, som omfattar cirka 80 procent av det totala antalet sålda böcker i Sverige, ökade den totala försäljningen med 6,3 procent under helåret 2021 (Wikberg, 2022). Under det första halvåret var ökningen 10,2 procent (Wikberg, 2022). Av denna ökning stod den fysiska boken för 4 procent. Om vi ser till ökning i antalet sålda fysiska böcker var siffran 0,5 procent (Wikberg, 2022). Även på andra håll i världen ökade försäljningen av böcker, enligt Forbes ökade bokför-

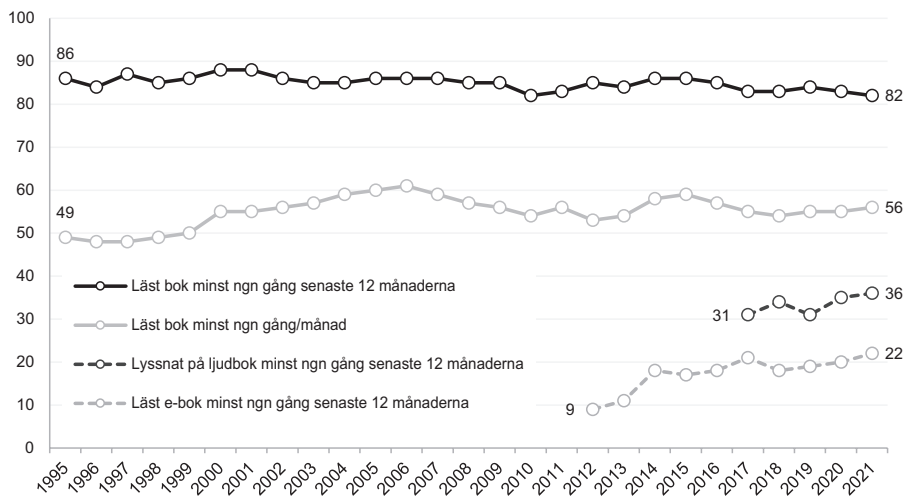
säljningen i USA under 2021 (Snowdon Smith, 2022). I det här kapitlet kan vi visa att läsningen av samtliga bokformat har ökat under 2021 och frågan vi ställer oss är om det finns en pandemieffekt bakom ökad bokförsäljning och läsning?

Det har under året också gått att se nya trender i hur unga människor ger varandra boktips. Ett exempel är så kallade "BookToks" som är inspelade boktips som sprids på den sociala medieplattformen TikTok. Vidare finns det liknande trender på YouTube och Instagram sedan tidigare. Det är främst fysiska böcker som lyfts fram, vilket möjligtvis kan bidra till att tryckta böcker uppmärksammas i större utsträckning av läsare idag. Ofta är det privatpersoner som tipsar om böcker men trenden kring inspelade boktips har också anammats av folkbibliotek, här syns till exempel ungdomsbiblioteket TioTretton i Göteborg, som under året har använt sig av TikTok. I relation till den här trenden är det intressant att se att statistiken i det här kapitlet visar en ökning av särskilt unga vuxnas läsande.

Läsning i samtliga bokformat ökade under 2021

Huruvida intresset för bokläsning står sig starkt är en fråga som engagerar och väcker känslor. Sedan många år tillbaka mäts bokläsning i den nationella SOM-undersökningen. De senaste tio åren kan vi se att den tryckta boken har fått sällskap av både ljudböcker och e-böcker bland svarsalternativen. Framför allt har läsning av ljudböcker ökat för nästan varje år. Ny forskning visar att det ökade intresset för ljudböcker kan vara kopplat till nya läspraktiker. Läsning genom lyssning sker till exempel då läsning av tryckt bok inte är möjlig (Tattersall Wallin, 2022a). Trots ljudbokens framfart är den tryckta boken fortfarande mycket populär, vilket går att se i tabell 1. Detta kan förklaras med att de olika bokformaten kompletterar varandra och går att använda på olika sätt, och kanske därför också spelar olika roller i läsares liv. Som nämndes i inledningen har bokförsäljningen ökat under pandemin (Wikberg, 2022), det kan dels betyda att nya läsare har tillkommit, eller att vissa grupper har börjat läsa mer.

Vad gäller bokläsning i något format någon gång under de senaste 12 månaderna kan vi i figur 1 utläsa att siffran har sjunkit med en procentenhet sedan förra året, till 82 procent. Samtidigt har läsning av en bok i något format någon gång per månad ökat med en procentenhet, till 56 procent. Den här trendlinjen gäller alltså läsning i alla format. Läsning av e-bok någon gång under året har ökat med två procentenheter, till 22 procent. Nytt sedan tidigare år är att vi i figur 1 nu även inkluderar läsning av ljudböcker, vilket går att följa sedan 2017. Den årliga ljudboksläsningen har ökat med en procentenhet, till 36 procent.

Figur 1 Bokläsning i Sverige, 1995–2021 (procent)

Kommentar: Frågan löd 'Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande?' följt av 'Läst någon bok'; 'Läst e-bok' och 'Lyssnat på ljudbok'. Antal svar 2021: läst bok: 9 200, läst e-bok: 3 039, lyssnat på ljudbok: 1 521.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1995–2021.

Tabell 1 visar i vilken utsträckning de svarande har läst tryckt bok, ljudbok eller e-bok under året, samt gör en uppdelning per kön. Populärast är tryckt bok, 77 procent av de svarande uppger att de läst en tryckt bok någon gång under de senaste 12 månaderna. Det är en ökning med en procentenhet sedan 2020. Av kvinnorna svarade 82 procent att de läst en tryckt bok någon gång under året, vilket är oförändrat sedan föregående år. Av männen svarade 72 procent att de läst tryckt bok under året, vilket är en ökning med två procentenheter. I flera år har andelen av samtliga svaranden som läst någon tryckt bok under året stadigt varit runt 75 procent (Höglund & Wahlström, 2018; Wallin, Tattersall Wallin & Gunnarsson Lorentzen, 2019; Wallin, Carlsson & Gunnarsson Lorentzen, 2021). Ökningen till 77 procent bland samtliga svarande kan tyda på att den tryckta boken är på väg att öka i popularitet igen.

Tabell 1 Läst tryckt bok, ljudbok, e-bok de senaste 12 månaderna, 2021 (procent)

	Tryckt bok		Ljudbok		E-bok	
	Ingen gång	Någon gång	Ingen gång	Någon gång	Ingen gång	Någon gång
Samtliga	23	77	64	36	78	22
Kvinna	18	82	60	40	77	23
Man	28	72	69	31	80	20

Kommentar: Frågan löd 'Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande?' följt av 'Läst tryckt bok', 'Läst e-bok', 'Lyssnat på ljudbok'. Skalan är 7-gradig från 'Ingen gång' till 'Flera gånger per vecka'. Könssambandet är signifikant på nivån 0.01 enligt ett Chi²-test för Tryckt bok (Chi²: 25,828) och Ljudbok (Chi²: 13,597), men inte för e-bok (Chi²: 7,788). Totalt antal svar: 1 524, 1 521 och 3 039.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2021.

Läsning av ljudbok någon gång de senaste 12 månaderna har ökat något från 2020, från 35 procent till 36 procent. Det är viktigt att notera att den här frågan alltså bara gäller ljudböcker. En annan fråga som ställs i den årliga nationella SOM-undersökningen täcker läsning av både ljudböcker och talböcker. I årets undersökning uppgav 40 procent att de har lyssnat på någon av dessa två inspelade bokformat under 2021. Talböcker och ljudböcker liknar varandra, men skiljer sig åt på några punkter. Ljudböcker förstås i det här sammanhanget som kommersiella böcker där texten i boken har lästs in av en eller flera personer, vanligtvis röstskådespelare eller författaren (Tattersall Wallin, 2022b). Talböcker å sin sida är ett tillgängligt bokformat som framställs genom ett undantag i upphovsrättslagen. De läses in neutralt och ordagrant åt personer med syn- eller läsnedsättningar, med hjälp av en inläsare eller talsyntes (Lundh & Johnson, 2015). I Sverige ansvarar Myndigheten för tillgängliga medier (MTM) för talböcker och dessa distribueras till användare genom folk- och skolbiblioteken.

Om vi studerar vår fråga om läsning av ljudböcker så är ökningen störst bland kvinnor, där andelen ljudboksanvändare gått upp med tre procentenheter. Även e-bokläsningen har ökat, av de svarande har 22 procent uppgett att de läst en e-bok någon gång under de senaste 12 månaderna, en ökning med två procentenheter sedan 2020. Här syns också en något större ökning bland kvinnorna, från 20 procent till 23 procent. E-böcker är fortfarande det bokformat där läsningen är mest jämlik mellan könen (Wallin, Carlsson & Gunnarsson Lorentzen, 2021).

Att läsning av ljudböcker och e-böcker har ökat under året kan ha att göra med användning av prenumerationstjänster, men kan också kopplas till ökad användning av bibliotekets e-tjänster när biblioteken tillfälligt höll stängt under pandemin. Intressant blir det när vi också beaktar att försäljningen av tryckta böcker har ökat under året. I avsnittet om hur svenskarna får tag på sina böcker går vi in på detta

och vi kan bland annat se att färre fick tag på sina tryckta böcker från biblioteket samtidigt som inköp via nätbokhandel ökat.

Fler unga läser tryckta böcker varje månad

Det här avsnittet behandlar de som läser ofta, alltså någon gång per månad eller oftare. Här kan vi undersöka skillnader mellan kön, utbildningsnivå, ålder och typ av boendeort. Därför kan vi studera hur regelbunden bokläsning ter sig bland olika demografiska grupper.

Under 2021 har ljudboksläsning varje månad ökat med sju procentenheter bland personer med medelhög utbildning (tabell 2). Detta är en märkbar ökning från 2020. Samtidigt har antalet ljudboksanvändare minskat bland de med låg utbildning, som är en grupp där andelen ljudboksläsare varierat stort under de senaste två åren. År 2019 angav tre procent bland de med låg utbildning att de lyssnade på ljudböcker varje månad, 2020 hade det stigit till tio procent och nu under 2021 har det då gått ner till fyra procent (Wallin, Pierce & Gunnarsson Lorentzen, 2019; Wallin Carlsson & Gunnarsson Lorentzen, 2020). Högst andel svarande i gruppen med låg utbildningsnivå är pensionärer, den grupp som lyssnar minst på ljudböcker i allmänhet. Eventuellt kan den tillfälliga ökningen under 2020 ha berott på pandemin, och att fler äldre isolerade sig i hemmet och sökte efter nya tidsfördriv.

I ny forskning om ljudboksläsning bland ungdomar i gymnasieåldern visar Tattersall Wallin (2022a) att ljudböcker ofta används för tre övergripande syften. För det första, för att öka den dagliga lästiden bland storläsare, detta då ljudböcker kan användas i andra situationer än tryckta böcker. Det gör det möjligt att läsa böcker även i kombination med aktiviteter så som att pendla, motionera eller göra andra fritidsaktiviteter. För det andra, för att göra obligatoriska aktiviteter mer njutbara, då en bok de har valt själva kan göra aktiviteter som hushållssysslor eller läxor mer angenäma. För det tredje, för att öka lyssnarens välmående. Ungdomarna i Tattersall Wallins (2022a) studie använde ljudböcker för att varva ner, hantera stress eller minska känslor av ensamhet. Det är möjligt att även andra grupper har börjat lyssna på ljudböcker för att minska känslor av ensamhet under pandemin medan de har studerat eller arbetat mer hemifrån, varit tillåtna eller isolerat sig då de tillhör en riskgrupp. Detta är därför ett resultat som skulle kunna förklara varför ljudboksläsning har ökat bland vissa grupper under olika perioder av pandemin.

Tabell 2 Andel som läst böcker i olika format någon gång per månad eller oftare i olika grupper, 2021 (procent)

	Tryckt bok	Ljudbok	E-bok	Läst för barn, samtliga hushåll
Samtliga	47	19	10	27
Kön				
Kvinna	54	23	11	31
Man	40	15	8	22
Utbildning				
Låg	32	4	3	15
Medellåg	37	16	7	21
Medelhög	51	22	11	27
Hög	61	28	14	38
Ålder				
16–29	51	21	13	15
30–49	44	29	13	50
50–64	41	21	10	22
65–80	53	9	5	14
Boende				
Ren landsbygd	41	19	8	27
Mindre tätort	39	19	9	27
Stad eller större tätort	50	20	10	25
Stockholm, Göteborg, Malmö	57	20	12	30
<i>Antal svarande</i>	<i>1 524</i>	<i>1 521</i>	<i>3 039</i>	<i>1 520</i>

Kommentar: Frågan löd 'Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande?' med alternativen 'Läst tryckt bok', 'Lyssnat på ljudbok', 'Läst e-bok', 'Läst högt ur bok/tidning för något barn'. Tabellen redogör för andelen som minst någon gång i månaden har gjort de omfrågade aktiviteterna.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2021.

Bland de som läser tryckta böcker varje månad så är det främst i gruppen unga vuxna 16–29 år som det tillkommit flest läsare. Andelen i den här gruppen som har läst tryckt bok har ökat med sex procentenheter från föregående år. Tabell 2 visar att 51 procent, alltså hälften av Sveriges unga vuxna, har läst tryckt bok varje månad. Det är dock viktigt att reflektera över att resultaten delvis kan bero på vilka individer som har besvarat enkäten 2021. Det ska därför bli intressant att se om trenden fortsätter även nästa år. Precis som med ljudböcker är det möjligt att fler har börjat läsa tryckta böcker för att hitta nya tidsfördriv under pandemin eller för att hantera känslor av ensamhet eller stress. Det finns dock skillnader mellan tryckta böcker och ljudböcker när det kommer till hur och när de kan läsas. Tryckta

böcker kräver att läsaren använder sina händer för att hålla i boken och sina ögon för att se texten. Det är därför mer troligt att läsaren är stillasittande, till skillnad från ljudboksanvändning som tillåter att läsaren gör annat samtidigt (Tattersall Wallin & Nolin, 2020). I takt med att svenskarna har spenderat mer tid hemma under pandemin kan det därför vara så att fler har hittat tid för att sätta sig ner och fokusera på en tryckt bok. Kanske har de också fått boktips via sociala medier.

Böcker och boktips förekommer allt oftare på TikTok, Youtube och Instagram under hashtags som "BookTok", "BookTube" och "Bookstragram" (Merga, 2021; Thomas, 2021). Unga vuxna är den åldersgrupp som använder sociala medier mest i Sverige. Exempelvis använde 80 procent av unga vuxna 15–24 år YouTube och Instagram medan 44 procent använde Tiktok en vanlig dag under 2020 (Nordicom, 2021). Det är därför mer troligt att just unga vuxna nåtts av bok-innehåll på dessa sociala medieplattformar, och de flesta bok-influencers ser också ut att tillhöra samma åldersgrupp. Det är framför allt tryckta böcker som lyfts i sociala medier, även om e-böcker och ljudböcker förekommer ibland. Det skulle därför kunna vara en förklaring till att fler unga vuxna blivit inspirerade till att läsa tryckta böcker varje månad under 2021. Plattformen TikTok ökade popularitet har tydliga kopplingar till Covid-19 pandemin, med flest nedladdningar av appen under pandemins första månader när människor världen över letade efter nya tidsfördriv (Zeng, Abidin & Schäfer, 2021). Precis som med alla andra sociala medier finns många separata rörelser inom plattformen, med olika typer av innehåll skapat av användarna. BookTok är då ett sådant exempel, med korta videoklipp som på olika sätt berör böcker och läsning (Merga, 2021). Bokrekommendationer är den vanligaste typen av BookTok-innehåll men det förekommer även exempelvis videoklipp om läsupplevelser, humoristiska videor eller hemmagjorda boktrailers (Harris, 2021; Merga, 2021). De böcker som tipsas om på BookTok samt på BookTube och Bookstragram stiger på bästsäljar-listorna i olika delar av världen (Harris, 2021). Den här trenden märks också av på biblioteken i Sverige, där titlar som nämnts på TikTok efterfrågas och lånas ut i mycket större utsträckning (Koldenius, 2021).

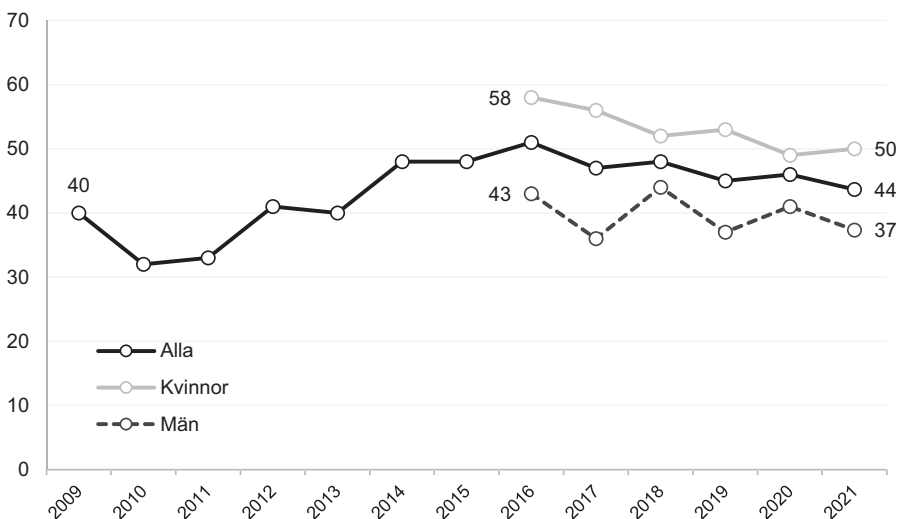
Högläsning för barn minskar

Förutom att visa på läsning som sker för egen del visar tabell 2 även hur stor andel som läst bok eller tidning högt för ett barn varje månad under 2021. I samtliga grupper har högläsning för barn minskat under året. Det är viktigt att notera att frågan i tabell 2 ställs till alla grupper, inklusive de som inte har barn i hushållet. Flest personer där som läst för barn varje månad återfinns i åldrarna 30–49, en åldersgrupp som troligen består av ett stort antal småbarnsföräldrar. Det är även stor skillnad bland olika utbildningsnivåer, med väsentligt högre andel som läst för barn i gruppen högutbildade. Den största minskningen har skett i gruppen med medellåg utbildning, där 21 procent angett att de läst högt för barn varje månad under 2021, en minskning från 26 procent sedan 2020 (Wallin, Carlsson

& Gunnarsson Lorentzen, 2021). Det här medför också att det har blivit en större skillnad mellan olika utbildningsnivåer i högläsning för barn.

Det framhålls ofta att högläsning har en stor positiv effekt på barnets utveckling. Fördelarna med högläsning är många, forskning visar att barnet får ett rikare ordförråd, skolresultaten förbättras och barnets självkänsla kan stärkas (Heimer, 2020). Högläsning är också ett sätt att umgås och ger utrymme för värdefull tid tillsammans med sitt barn. Det finns alltså många goda skäl att dagligen ägna en stund åt läsning med sitt barn. Därför är det intressant att titta på i hur stor utsträckning svarande med barn i hushållet läser högt. Figur 2 berör högläsning för barn varje vecka i hushåll med barn.

Figur 2 Andel som har läst högt för ett barn minst en gång i veckan i hushåll med barn, 2009–2021 (procent)

Kommentar: Frågan löd 'Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande? – Läst högt ur bok/tidning för något barn'. Endast svarande från hushåll med barn är med i statistiken. Antal svarande 2021 var 474.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2009–2021.

När vi undersöker läsning för barn varje vecka i hushåll där det finns barn kan vi se att det har gått ned tre procentenheter sedan förra årets undersökning. År 2020 angav 46 procent att de läst för barn någon gång varje vecka, år 2021 var siffran 43 procent (Wallin, Carlsson & Gunnarsson Lorentzen, 2021). Det verkar främst vara bland män som högläsning har minskat.

Sedan toppnoteringen 2016, med 51 procent, kan man se en något nedåtgående trend rörande andelen som läser för barn minst en gång i veckan. Nedgången är

7 procentenheter fram till 2021. Från och med 2016 kan vi också se hur stor andel av kvinnorna respektive männen som svarade att de läst högt för ett barn minst en gång i veckan. Det går att utläsa att det i större utsträckning är kvinnor som läser högt för barn, de senaste åren är det runt 50 procent av kvinnorna med barn i hushållet som läser högt för barn minst en gång i veckan. Bland männen i samma grupp är siffran runt 40 procent, vilket kanske inte är helt oväntat då kvinnor generellt läser mer än män.

Hushåll med barn är en grupp med ett lägre antal svarande (runt 480 personer), och resultatet måste tolkas därefter. Det är också viktigt att poängtera att gruppen innefattar alla hushåll med barn, alltså personer under 18 år. Troligtvis högläser de med yngre barn mer regelbundet, jämfört med de med endast tonåringar i hemmet. Detta kan förklara det något låga procenttalet, en undersökning bland föräldrar och vårdnadshavare till barn endast i förskoleåldern skulle möjligtvis ge andra resultat. Bland de som svarar att de har läst för barn minst en gång i veckan är de flesta i åldern 30–49 år.

Samhället har aktivt satsat på läsning de senaste åren. Här kan nämnas ”Hela Sverige läser med barnen”, en lässatsning som pågick mellan 2017 och 2020, där fem miljoner kronor per år gick till att läsfrämjande aktiviteter på skollov (Kulturdepartementet m.fl., 2016). Höstlov blev till läslov och böcker letade sig in i förskolornas kapprum genom satsningar på till exempel kapprumsbibliotek. Ett kapprumsbibliotek är en mindre boksamling som är utformad att vara tillgänglig och enkel att använda, utan krav på lånekort. Vid hämtning och lämning kan barn och föräldrar spontant låna fysiska biblioteksböcker. Tanken är att det ska vara enkelt att få med sig böcker hem att läsa tillsammans och detta kan skapa förutsättningar för högläsning. Bakom den här typen av satsningar finns det ofta ett aktivt samarbete mellan förskolan och folkbiblioteket. Kapprumsbibliotek användes som metod i projekt inom Kulturrådets satsning *Bokstart*, där folkbibliotek och barnhälsovård eller förskola samarbetar för att stärka små barns språkutveckling (Kulturrådet, 2020).

Högläsningstrenden är alltså nedåtgående, men kanske hade minskningen varit större, om det inte var för den här typen av medvetna satsningar från kommun, region och stat. Här kan man också nämna läsfrämjande satsningar som till exempel ”Staden där vi läser för våra barn” (Göteborgs stad) som lyfter fram högläsning på olika sätt. Genom utökad satsning på Bokstart, inom ”Hela Sverige läser med barnen”, kunde fler projekt genomföras (Kulturrådet, 2020). Att läsning och högläsning är viktigt har alltså förts fram på olika sätt de senaste åren. Kvarstår gör frågan varför högläsning ändå fortsätter att minska. Många av åtgärderna är menade att vara bestående, med Kapprumsbibliotek på förskolor som ett konkret exempel. Men kanske krävs mer långsiktighet och riktade insatser, där en förlängning av ”Hela Sverige läser med barnen” kan utgöra grund för ett fortsatt arbete att främja högläsning.

Varifrån får svenskarna tag i sina böcker?

Att ha tillgång till böcker är en grundförutsättning för att ha möjlighet att läsa böcker. I den årliga SOM-undersökningen frågas sedan några år tillbaka om svenskarnas tillvägagångssätt för att införskaffa böcker. Svaren visar att svenskarna får tag på böcker via många olika kanaler (se tabell 3).

Den största förändringen från året innan syns bland andelen som har lånat tryckt bok från bibliotek, något som har minskat med 4 procentenheter mellan 2020 och 2021. Andelen som har köpt tryckta böcker via fysisk bokhandel är också lägre jämfört med tiden före pandemin. Under 2019 angav 57 procent att de hade köpt tryckt bok i en fysisk bokhandel, jämfört med 51 procent under båda pandemiåren 2020 och 2021 (Wallin, Pierce & Gunnarsson Lorentzen, 2020; Wallin, Carlsson & Gunnarsson Lorentzen, 2021). Samtidigt har andelen som under 2021 köpt tryckt bok via nätbokhandel ökat med 4 procentenheter jämfört med 2019. Detta kan delvis förklara hur både försäljning och läsning av tryckta böcker har ökat något under det senaste året. Att fler personer valt att införskaffa tryckta böcker via nätet i stället för via bibliotek eller fysisk bokhandel kan rimligtvis ha kopplingar till pandemin. Under stora delar av Covid-19 pandemin har den svenska befolkningen uppmanats att undvika trängsel samt isolera sig vid sjukdom. Både biblioteken och bokhandeln har under perioder också haft minskade öppettider eller restriktioner gällande tillgång till de fysiska lokalerna.

Att låna digitala böcker via bibliotek samt strömma dem via prenumerationstjänst är ett annat sätt att få tag på böcker utan att behöva lämna sitt hem. Under 2021 har andelen som lånat ljudböcker och e-böcker via bibliotek eller använt prenumerationstjänster ökat med en till två procentenheter för de olika kategorierna. Ökningen är däremot något större om vi jämför resultaten från 2021 års nationella SOM-undersökning med den från 2019. Exempelvis har andelen som lånat e-böcker via bibliotek ökat med fyra procentenheter sedan tiden före pandemin, vilket är en dubblering på bara två år (Wallin, Pierce & Gunnarsson Lorentzen, 2020). Likaså har de som lyssnat på ljudbok via prenumerationstjänst ökat med fyra procentenheter sedan 2019. Det absolut vanligaste sättet att få tag på ljudböcker idag är genom prenumerationstjänster. För e-böcker är det lika vanligt att låna dem från bibliotek som att läsa dem i en app från en prenumerationstjänst.

Det finns flera andra sätt att få tag på böcker förutom att införskaffa dem via bokhandel, bibliotek eller prenumerationstjänst. Flera av dessa övriga kategorier i tabell 3 ligger kvar på ungefär samma nivå som tidigare år. Andelen som lånat böcker av familj och vänner samt från arbetsplatsen är exakt samma som 2020. Inköp av tryckta böcker via dagligvaruhandeln har minskat med en procentenhet sedan föregående år.

Tabell 3 Andel som använder olika tillvägagångssätt för att införskaffa böcker, 2021 (procent)

	Tryckt bok	Ljudbok	E-bok
Via bibliotek	36	6	8
Via digital prenumerationstjänst	2	17	8
Via bokklubb	8	1	1
Köpt i fysisk bokhandel	51	0	1
Köpt via nätbokhandel	48	3	6
Köpt i dagligvaruhandeln	26	0	1
Lånat/fått från familj/vänner/bekanta	54	1	2
Lånat/fått av kollegor/arbetsplatsen	21	1	1

Kommentar: Frågan löd 'Om du har införskaffat böcker under de senaste 12 månaderna, hur har du då fått tag på dem? Ange alla alternativ som stämmer in på dig.' Antal svarande var 1 062.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2021.

Det är värt att notera att två procent svarat att de fått tag på tryckt bok via digital prenumerationstjänst, något som inte är möjligt. Även tidigare år har ett par procent angett detta tillvägagångssätt. Troligtvis menar de svarande en mer konventionell bokklubb snarare än tjänster så som Storytel, Bookbeat, Nextory eller Bokus play som endast tillhandahåller digitala bokformat. Det är också intressant att en procent införskaffat ljudböcker och e-böcker via bokklubb. Kapitelförfattarna har ingen kännedom om bokklubbar som erbjuder e-böcker så möjligtvis menas där prenumerationstjänst istället. Däremot finns fortfarande ljudböcker i cd-format att få tag på i mindre utsträckning via bokklubbar så som Bonniers bokklubb. Under senare år har utgivningen av ljudböcker på cd minskats, och i stället ersatts av digitala ljudböcker som kan strömmas eller laddas ner via bibliotek, prenumerationstjänster eller nätbokhandel. De personer som angett att de lånat ljudböcker från vänner eller familj kan möjligtvis ha lånat en fysisk ljudbok på cd. För användare av några av prenumerationstjänsterna är det också möjligt att tillfälligt «ge bort» tillgång till en ljudbok eller e-bok till en vän.

Kan ökad läsning vara en pandemieffekt?

Det här kapitlet har visat att läsning i samtliga bokformat har ökat något under 2021. Exempelvis har andelen unga vuxna som läst tryckta böcker varje månad ökat under 2021 med sex procentenheter. Dessutom har månatlig ljudboksläsning ökat sju procentenheter bland personer med medelhög utbildning, vilket är den enda utbildningsgruppen som visat på en märkbar ökning i användning av något av de omfrågade bokformaten. I kapitlet har två möjliga orsaker bakom den ökade läsningen diskuterats, nämligen pandemin och sociala medier.

Precis som föregående år har 2021 till stor del präglats av Covid-19-pandemin, som bland annat har bidragit till att fler personer spenderat mer tid hemma. Många har minskat sin pendlingstid i och med att de har arbetat eller studerat hemifrån, och pandemin har också medfört att vissa typer av nöjesaktiviteter fått ställas in. Kanske har fler personer därför hittat mer tid i vardagen för att kunna läsa en bok. I takt med att samhället återgår till de rutiner som var rådande före pandemin ska det bli intressant att se hur utvecklingen blir framöver. Först då går det att utröna om det är en pandemieffekt på läsning som vi ser, eller om den ökade bokläsningen i samtliga format är en mer bestående trend.

Sociala medier är den andra möjliga orsaken till framför allt den tryckta bokens växande popularitet. I kapitlet har vi reflekterat över huruvida innehåll på TikTok, Youtube och Instagram kan ha fört med sig att fler unga vuxna läser böcker. Ett tilltagande intresse för bokläsning märks av på dessa plattformar, och nyhetsmedier har rapporterat att trenden påverkat både bokförsäljning och biblioteksutlåning. Det behövs mer forskning för att vidare förstå det här fenomenet, men vi föreslår ändå att det finns ett samband mellan bok-influencers på sociala medier och unga vuxnas ökade bokläsning. Även här blir det intressant att följa utvecklingen av vad vi kan kalla för TikTok-effekten på böcker och läsning.

Trots att den individuella läsningen ökat i flera format och bland olika grupper så har högläsningen för barn minskat. Detta är ett resultat som är förvånande, då ökad läsning i allmänhet borde kunna resultera i ökad högläsning. Det vore intressant att studera om pandemin kan ha haft en motsatt effekt på högläsning, om familjer ändrat sina vanor där på andra vis och exempelvis låtit barnen lyssna mer till ljudböcker på egen hand. I kapitlet har vi också noterat att flera läsfrämjande satsningar nyligen avslutats, och att det skulle kunna finnas ett samband mellan minskad högläsning och färre läsfrämjande insatser.

Referenser

- Göteborgs stad (2022). *Staden där vi läser för våra barn*. <https://goteborg.se/wps/portal/enhetssida/staden-dar-vi-laser-for-vara-barn> Läst 2022-05-20.
- Harris, Elizabeth (2021). How crying on TikTok sells books. *New York Times*, 22 mars 2021. <https://www.nytimes.com/2021/03/20/books/booktok-tiktok-video.html> Läst 2022-05-20.
- Heimer, Maria (2020). *Den betydelsefulla högläsningen – med barn i förskolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Höglund, Lars & Eva Wahlström (2018). Traditionell och digital bokläsning. I Ulrika Andersson, Anders Carlander, Elina Lindgren & Maria Oskarson (red) *Sprickor i fasaden*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Koldenius, Jon (2021). Tiktok-trend med gråtande ungdomar får bokförsäljningen att rusa. *Sveriges radio*, 20 oktober 2021. <https://sverigesradio.se/artikel/tiktok-trend-med-gratande-ungdomar-far-bokforsaljningen-att-rusa>

- Kulturrådet (2020). *Bokstart Sverige – En uppföljning*. Stockholm: Kulturrådet. <https://www.kulturradet.se/globalassets/start/publikationer/bokstart-i-sverige.pdf> Läst 2022-05-20.
- Lundh, Anna H. & Genevieve Marie Johnson (2015.) The use of digital talking books by people with print disabilities: a literature review. *Library Hi Tech*, 33(1): 54–64.
- Lönner, Kristian (2021). Fortsatt rekordfart i bokförsäljningen. *Svensk bokhandel*, 11 augusti 2021. <https://www.svb.se/nyheter/fortsatt-rekordfart-i-bokforsaljningen> Läst 2022-05-20.
- Merga, Margaret K. (2021). How can Booktok on TikTik inform readers' advisory services for young people? *Library and Information Science Research*, 43(2): 1–10.
- Nordicom. (2021). *Mediebarometern 2020*. Göteborg: Nordicom.
- Kulturdepartementet, Socialdepartementet, Statsrådsberedningen, Utbildningsdepartementet (31 oktober, 2016). *Hela Sverige läser med barnen*. Regeringen. <https://www.regeringen.se/artiklar/2016/10/lassatsning-for-att-stimulera-fler-barn-och-unga-att-lasa-mer/> Läst 2022-05-20.
- Snowdon Smith, Zachary (2022). Sales Are Up Nearly 9% For Print Books—But Who's Reading Them? *Forbes*, 2022-01-07. <https://www.forbes.com/sites/zacharysmith/2022/01/07/sales-are-up-nearly-9-for-print-books-but-whos-reading-them> Läst 2022-05-20.
- Tattersall Wallin, Elisa & Jan Nolin (2020). Time to read: Exploring the timespaces of subscription-based audiobooks. *New Media & Society*, 22(3): 470–488.
- Tattersall Wallin, Elisa (2022a). Audiobook routines: identifying everyday reading by listening practices amongst young adults. *Journal of Documentation*, 78(7): 266–281.
- Tattersall Wallin, Elisa (2022b). *Sound reading: Exploring and conceptualising audiobook practices among young adults*. Borås: Bibliotekshögskolan, Högskolan i Borås.
- Thomas, B (2021). The #bookstagram: distributed reading in the social media age. *Language Sciences*, 84: 1–10.
- Wallin, Birgitta, Carlsson, Tobias & David Gunnarsson Lorentzen (2021). Ljudboken tar nya tag – populär både via bibliotek och prenumerationstjänst. I Ulrika Andersson, Anders Carlander, Marie Grusell & Patrik Öhberg (red) *Ingen anledning till oro (?)*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Wallin, Birgitta, Pierce, Rachel & David Gunnarsson Lorentzen (2020). Digitala böcker populära hos unga. I Ulrika Andersson, Anders Carlander & Patrik Öhberg (red) *Regntunga skyar*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Wallin, Birgitta, Tattersall Wallin, Elisa & David Gunnarsson Lorentzen (2019). Bokläsning och den svenska bokmarknaden. I Ulrika Andersson, Björn Rönnerstrand, Patrik Öhberg & Annika Bergström (red) *Storm och stiltje*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

- Wikberg, Erik (2022). *Bokförsäljningsstatistiken helåret 2021*. Stockholm: Svenska Bokhandlareföreningen och Svenska Förläggareföreningen. <https://forlaggare.se/wp-content/uploads/2022/02/Bokforsaljningsstatstiken-Helaret-2021.pdf>
Läst 2022-05-20.
- Zeng, Jing, Abidin, Chrystal & Mike S. Schäfer (2021). Research perspectives on TikTok and its legacy apps: introduction. *International Journal of Communication*, 15: 3161–3172.